

पुष्प

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ ત્રિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૮૩૨

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ મુરખરાજ

વિષય ૨૪૪૨:૩

ગાંડીવ બાલોદાનમાલા

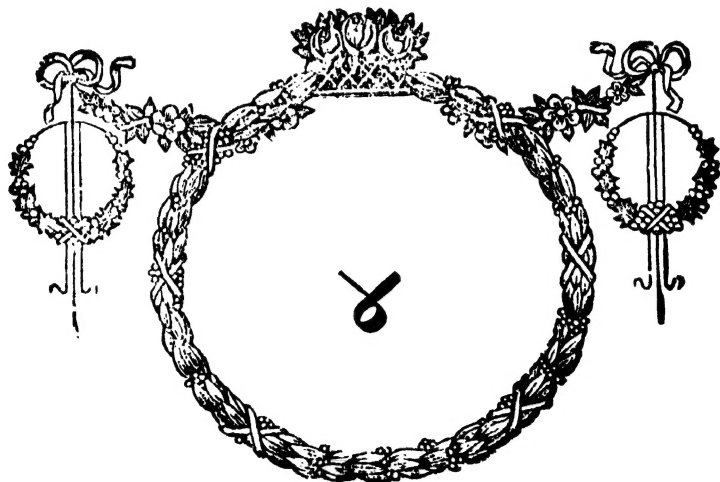
પુષ્પ : : ચોથું

મૂરખરાજ

કાઉન્ટ લીથો ટોલ્સટોય

અનુવાદક

નટવરલાલ વીમાવાળા

પ્રગટકર્તા

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

૧૮૦—કેળાંખીઃ

સુરત

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૫૮૩૨

મુદ્રક: પ્રકાશક
શ્રીશંકરલાલ વીમાવાળા
શ્રીમંદીવ મુદ્રણાલય
કેળાપીઠ,
મુરત

મૂરખરાજ

અને તેના બે ભાઈઓ એ નામનું પુસ્તક
અમારા તરફથી આગળ બહાર પડ્યું હતું, તે
આ નહિ. જુદુંજ. કેમકે આ આખી વાત મેં
ફરીથી બાલકોના વાચનના દષ્ટિબિન્દુથી
સવિસ્તર અને ટુંકા ટુંકા સરળ વાક્યો વડે
લખી નાંખી છે. આ વાત માત્ર બાલ ઉપ-
યોગીજ છે એવું નથી. પરંતુ એની ગુંથણી
એવી છે કે બાલકો એને અત્યંત હોંશથી વાંચે.
અને મોટાંઓ માટે લખાયેલું સાહિત્ય બાલકો
નથી વાંચી શકતાં, પણ બાલકોની દષ્ટિથી
લખાયેલું સાહિત્ય તો સૌ કોઈ વાંચીજ શકે.
એટલે હવે પછી આ પુસ્તકને વધારેજ આદર-
સત્કાર મળશે એવી શ્રદ્ધા છે. ન. વી.

ઈનામ માટે]

૯-૮-૦

[મંજુર છે.

૧૯૩૧:

ચોથી આવૃત્તિ

:૧૯૮૭

મૃ

જ

ર

રલ

ખ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

ગાંડીવ સાપ્તાહિક

દર શુક્રવારે આખા ગુજરાતની
ખબરો, નોંધો, રમુજ અને
સાહિત્યની ચર્ચા પ્રગટ કરે છે.
લવાજમ બહારગામ રૂ. ૪)
પરદેશ શિલિંગ દસ.

સ્ત્રી:શક્તિ સાપ્તાહિક

દર રવિવારે બહાર પડતું ગરવી
ગુજરાતભૂતું પહેલું ને એકલું
સાપ્તાહિક મુખપત્ર. લવાજમ રૂ-
પિયા ૪) પરદેશ શિલિંગ ૧૦

ગાંડીવ છાપખાનું

દશ વરસમાં શુદ્ધ અને સ્વચ્છ
છાપકામ કરવા માટે સારી
ખ્યાતિ મેળવી ચૂક્યું છે.

ગાંડીવ સાહિત્ય

ગાંડીવે પ્રકટ કરેલાં પુસ્તકો
તેમજ બીજાં શિષ્ટ પુસ્તકો
અને બોધક કૃતિઓ મળે છે.

સરનામું: ૧૮૦ કેળાંપીઠ, સુરત.

સુરત આવો, ત્યારે
જરૂર મુલાકાત લેશો.

(૧)

એક વેળા કોઈ દેશમાં એક પૈસાદાર ખેડુત રહેતો હતો. એને ત્રણ દીકરા અને એક દીકરી, એમ ચાર બાળકો હતાં. દીકરાઓમાં મૂરખરાજ મોટો હતો. વચ્ચે ધનવંત કહેવાતો. છેક નાનાનું નામ સમશેર બહાદુર હતું. દીકરી બહેરી અને મુંગી હતી પણ તેનું નામ મોંઘી પાડેલું હતું. મોંઘી પરણી નહોતી.

હવે આ ત્રણ ભાઈઓમાંથી છેક નાનો સમશેર બહાદુર શૂરો સિપોઈ હતો અને જ્યારે જ્યારે લડાઈ થતી ત્યારે ત્યારે મેદાને પડતો. તેણે એજ ધંધો પસંદ કર્યો હતો.

૬.....[ગાંડીવ].....

વચ્ચેલો ધનવંત વેપાર કરવામાં કુશળ હતો અને તેણે એજ રસ્તો પકડ્યો હતો.

પણ મૂરખરાજ તો મોંઘીની પેઠે બાપને ત્યાંજ રહ્યો. એ ખેતરમાં ખુબ કામ કરતો— એટલું બધું કામ કરતો, કે એની પીઠ પણ બેવડ વળી ગઈ હતી !

સમશેર બહાદુર લઢવે ઉસ્તાદ હતો, એટલે તેને પૈસા કમાવામાં મુશ્કેલી પડી નહિ; તેણે સાડું ધન ભેગું કર્યું. પછી એણે લગ્ન કર્યું. એક સારા આબરૂદાર માણસની દીકરી વેરે તેણે પોતાનો સંબંધ બાંધ્યો. પણ આ બાઈ બારે ઉડાઉ નીકળી. સમશેરનો પગાર મોટો હતો અને એને બારે બારે બગીરો પણ મળેલી હતી. પણ એની સ્ત્રી, એના પગાર કરતાં ખૂબ વધારે ખર્ચ કરતી; તેથી તેમનો હાથ હુમ્મેશ ભીડમાં રહેતો. એટલે સમશેર પોતાની જાગીરની આવક ઉધરાવવા નીકળ્યો, ત્યારે એના વહીવટદારે એને જણાવ્યું કે: હજુર, આપણી પાસે હવે આવકભેગું કશું રહ્યું નથી. ગાય, ઘોડા,

.....[મૂરખરાજ].....૭

ઢોરઢાંખર બધું વેચી ખાધું. હથિયાર પણ ગીરો મૂકાઈ ગયાં. હજી સરખુંયે રહ્યું નથી. તો ખીજ વાત શી ? એ બધું ફરી વસાવી આપો, તો આવક થાય ખરી.

(૨)

આ સાંભળી સમશેર તો તુરત પોતાના બાપ પાસે ગયો. જઘને પિતાને કહ્યું છે કે: બાપુ, તમારી પાસે ખજાનો ભરપુર છે, ને મારી પાસે તો તળીયું જણાય છે; માટે તમારી દોલતમાંથી મારે ત્રીજે હિસ્સો મને આપો, તો જગીરોને હું ખરાખર સુધારું.

ડાસાએ જવાબ દીધો: બાઈ રે, તું તો ખરો શૂરવીર દેખાય છે ! મારી દોલતમાં એક કુટી બદામ તેં ઉમેરી નથી આપી તો પછી હવે બાગ શા સારૂ પડાવવા ઇચ્છે છે ? જો, સૌથી મોટો અને મોંઘી ખંને મારે ત્યાં ખૂબ કામ કરે છે. તને ત્રીજે હિસ્સો આપી દઉં, તો તેમને અન્યાય નહિ થાય ?

૮.....[ગાંડીવ].....

સમશેરે કહ્યું: બાપા, એમ કેમ બોલો છો ?
મૂરખમાં તે કયી આવડત છે જે ? ને મોંઘી તો
સ્ત્રી જાત છે, તથા વળી બહેરી ને મુંગી છે.
એ બેને તે વળી પૈસાની શી જરૂર પડવાની છે ?
બાપે કહ્યું: ઠીક છે; તો આપણે મોટાને
પૂછી જોઈએ.

મોટાએ-મૂરખે જવાબ દીધો: સમશેર કહે છે
એ ખોટું નથી; બલે એને એનો હિસ્સો મળે.

મૂરખનો જવાબ સમશેરને મીઠો મધ જેવો
લાગ્યો. મૂરખની સંમતિ મળી એટલે બાપે પણ
પોતાની નાખુશી દૂર કરીને પોતાની મિલકતનો
ત્રીજો હિસ્સો સમશેરને આપ્યો. તે લઈ જઈને
સમશેર તો પાછો પોતાના દેશના રાજાની ચાકરીમાં
રજુ થઈ ગયો.

(૩)

બીજી બાજુ વેપાર ધંધામાં પાવરધા થયેલા
ધનવાંતભાઈ પણ પૈસા સારો રીતે પેદા કરતા
હતા. પણ તેમનાં વહુરાણી તેવીજ અથવા તેથીયે

.....[મૂરખરાજ].....૯

વધારે સારી રીતે તે ઉડાવી દેતાં હતાં. ખાવા પીવામાં અને કપડાં લત્તામાં પાર વિનાનું વાપરવા જોઈએ, એટલે પછી નાણાં ક્યાં સુધી પહોંચે? તેથી ધનવંત પણ ખાપ પાસે ગયો, અને સમશેરની પેઠેજ તેણે પણ પોતાના ત્રીજા ભાગના હિસ્સાની માંગણી કરી.

ડાસાએ સમશેરને આપ્યો હતો, તેવોજ જવાબ આપ્યો: બેટા, તેં ઘરના કામમાં એક સળી ભાંગીને બે નથી કરી. તારા મોટાભાઈએ મહેનત કરી કરીને પોતાનો ખરડો પણ બેવડો કરી નાંખ્યો છે. મોંઘી પણ કેટલું બધું વહિંતરું કરે છે? તો પછી તને દોલતમાંથી હિસ્સો આપી દઉં તો એ બેનું શું થાય?

એટલે ધનવંતે ઉઠાવીને જવાબ આપ્યો: મૂરખો તો ખરેખરો મૂરખો છે. તેનામાં કશી આવડત નથી. તેને કોણ પોતાની દીકરી આપવાનું છે, કે એ પરણે? એટલે એને ને મોંઘીને તો દાળખાત મળ્યા એટલે વાહ વાહ!

પછી એણેજ મૂરખાને કહ્યું: મૂરખા, મને દાણો દુણીમાંથી અરધોઅરધ નહિ આપે ? મારે તારાં હળ બેઠતાં નથી. જનવરોમાંથી ફક્ત પેલો કાખરો ઘોડો તારે હળ માટે નકામો છે તે આપજે, એટલે થયું.

મૂરખે મોં મલકાવીને કહ્યું: ભલે ભાઈ, તું એથી રાજ થતો હોય, તો મારે શો વાંધો ? મારે જરા વત્તી મહેનત કરવી પડશે, એટલુંજ ને ? ભલે, લઈ જા.

આમ ધનવંતને પણ લાભ થઈ ગયો. તે પોતાનો ભાગ લઈને વિદાય થયો.

(૪)

આણી મેર મૂરખરાજ પુષ્કળ કામ કર્યાં કરતો. મોંઘી પણ તેની મદદમાં ખડી રહેતી. માખાપ તો હવે ઘરડાં થયાં હતાં; એટલે સમશેર તથા ધનવંત સારો સારો હિસ્સો લઈ ગયા તેથી ઘરમાં ઝાઝું કંઈ રહ્યું નહિ. ઢોરમાં ફક્ત એક ઘરડી ઘોડી રહી. તેની મદદથી મૂરખ ખૂબ ખે-

ડકામ કર્યાં કરતો અને જેમ તેમ કરી માખાપનું,
ખહેનનું અને પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો.

(૫)

ભાઈ ભાઈના ભાગ પડ્યા, અને તે જરાયે
તકરાર વિના, એ શયતાનને ખડુ વસમું લાગ્યું.
સેતાન ઉરફે શયતાન તો ટંટાનો રાજ; તેને તો
લડાઈ ટંટો થાય તેજ ગમે કેની ?

એટલે તેણે પોતાના ત્રણ સરદાર તેડાવી
મંગાવ્યા, અને કહ્યું: ખુણે, પેલા ગામમાં મૂરખો
અને તેના બે ભાઈઓ વસે છે. દુનિયાના સામાન્ય
રિવાજ પ્રમાણે બાપિફી મિલકતના ભાગલા પાડતાં
તેમણે લઢવું બેઠતું હતું. પણ પેલા મોટા-મૂર-
ખાની-બેવકુફીને લીધે તેઓ સીધેસીધા છુટા પડ્યા.
એણે આપણી બાજી બગાડી છે. માટે તમે ત્રણ
જણાઓ આ કામનું બીડું ઝડપો અને એ ત્રણ
વચ્ચે માંહોમાંહે એવો જંગ ઝમાવો કે લોહીની
નીક ચાલે, અને સૈનાનાં માથાં ભાંગે. બોલો,
આટલું કામ થશે કે ?

સરદારોએ કહ્યું: ઓહો ! એમાં તે શું ?
જરૂર કરી નાંખીશું.

શયતાને તેમની પરીક્ષા કરવા પૂછ્યું: એમ ?
બોલો ત્યારે, કામ કેમ શરૂ કરશો ?

સરદારોએ તુરત જવાબ દીધો: પહેલાં તેમને
પાયમાલ કરી નાંખીશું; ને પછી જ્યારે બધાને
ત્યાં હાંદલા કુસ્તી કરતાં હશે ત્યારે ભેળા મેળ-
વીશું. એટલે કંઈ બાથમ્માથી થયા વિના રહેવાની
છે ? ખરું કની ?

શયતાને રાજરાજ થઈને કહ્યું: શાખાશ,
શાખાશ. એ બુદ્ધિત સારી છે. ચાલો ત્યારે, હવે
કામે મંડી પડો. અને દરેકના કાન બરાબર ભં-
ભેરવાનું ચૂકશો નહિ. કામ પાર ના પાડ્યું તો
પછી જેને તમારી વલે કરું છું તે !

(૬)

શયતાનની રજા મળી એટલે ત્રણે સરદારો
નીકળી પડ્યા. પણ કામની વહેંચણી કરતાં
પોતેજ ચડબડી પડ્યા. દરેકને સહેલામાં સહેલું

કામ જોઈએ. આખરે ચિઠ્ઠી નાંખીને તેમણે નક્કી કર્યું, અને જેને ભાગે જે ભાઈ આવ્યો તે તેને ભંભેરવા, ઉશ્કેરવા, ચઢાવવા અને વેરની આગ સળગાવવા નીસરી પડ્યો. વગી એમ પણ ઠરાવ્યું કે જેનું કામ સૌથી વહેલું ફળિભૂત થઈ જાય, તેણે ખીજા બેને મદદ કરવા જવું. તથા અવાર-નવાર અમુક સંકેતસ્થાને મસલત કરવા સારૂ પણ મળતા રહેવું.

(૭)

એમ ને એમ કેટલાક દિવસ વહી ગયા. મસાણાને પીપળે, સંકેતસ્થાન ઠરાવેલું હતું. તે ઠેકાણે પેલા ત્રણે સરદારો ભેળા મળ્યા અને પોતે કરેલાં પરાક્રમેથી એક ખીજાને વાકેફ કરવા લાગ્યા.

પહેલાએ કહ્યું: મેં તો પેલા સમશેરને પકડ્યો હતો, અને તેને મેં સીધો દોર કર્યો છે. તે આવતી કાલે એના બાપ પાસે જવાનો છે.

તેના સાથીદારોએ પૂછ્યું: વાહ વાહ! એ તાલ તેં શી રીતે ગોઠવ્યો?

પેલાએ જવાબ દીધો: મેં તો એને ખૂબજ ઉશ્કેર્યો. એટલે તોરમાં ને તોરમાં આખી દુનિયા છતી લેવાનું બીડું એણે રાજ સમક્ષ ઝડપ્યું. રાજાએ કહ્યું: તું પહેલાં ઉત્તરનો મુલક છતી આવ. સમશેર ઉપડ્યો. મેં ભુક્તિ રચી અને એના દારૂખાનામાં સેળભેળ કરી. વળી ઉત્તરના રાજાને મદદ કરવા તેનું લશ્કર મજબુત બનાવ્યું. જ્યારે બંને લશ્કરો સામસામા ગોઠવાયા, ત્યારે સમશેરનું કંઈ ચાલ્યું નહિ. એનું દારૂખાનું નકામું થઈ પડેલું. એના લડવૈયાઓ પણ ડરપોક બની ગયા. તેઓ ઘેંટા પેરે નાસી ગયા અને તેમના દુશ્મનોએ તેમનો પીછો પકડી તેમની કતલ કરી. સમશેરનું નાક કપાઈ ગયું. તેની જગીર ઝુંટવી લેવામાં આવી. હવે તેને તોપને ગોળે ઉડાવી મૂકવાના છે. પણ હું તેને કેદખાનામાંથી બગાડી મૂકીશ. પછી એ બીજે ક્યાં જવાનો? બાપને ત્યાંજ તો ! કાલે માફ એટલું કામ થઈ જશે એટલે હું તો છુટો છું. પછી જેને મદદ જોઈએ તે

માંગજો, હું જરૂર આપીશ.

(૮)

ખીજ સરદારે કહ્યું—તું ધારતો હઈશ કે તું એકદોજ છૂટ્યો છે. રખે એવી ખાંડ ખાતો. મેં પણ પેલા ધનવંતભાઈને સતાવવામાં ખાકી રાખ્યું નથી. ધનાભાઈ ખાઈ પીને જડા માતેલા થાય એવું મેં કર્યું. વાગી તાજેમાજે થાય એમ એનો લોભ પણ વધતો જાય, જાણે આખી દુનિયા મારીજ કરી લઈ ! એમ ને એમ કાંકરા પેરે એ નાણાં ખરચવા લાગ્યો છે, અને કરજમાં બુડતો ચાલ્યો છે. કરજ તો જેનું નામ કરજ ! તેમાંથી એનો છુટકો સીધી રીતે થાયજ શાનો ? એણે આંખ મીચીને હુંડીઆ લખી છે, તે આઠ દશ દહાડામાં પાકી જવાની. એનો માલ તો ખીજ બાજુ સડવા માંડ્યો છે. એના તો ભોગ એવા લાગવાના છે, કે તુરત બાપને ત્યાં ભાગી જવા શિવાય ખીજે આરોજ નથી. અમે જો તો ઠીક પત્યા. પણ અલ્યા (ત્રી-જને), તારો કારભાર કેવોક ચાલે છે, તે તો જણાવ.

(૯)

અરે બાઈ, મારી તો વાતજ નાં કરો. મારો કશો પ-તોજ લાગતો નથી. મેં પહેલાં મૂરખાની છાશને કટાવી નાંખી-પીએ કે તરત પેટમાં શૂળજ ઉઠે. પછી એની જમીન પથરા જેવી સખત બનાવી દીધી,-હજી નાંખે તોયે ભાંગી જાય, કોદાળીના ઘા કરે તોય એના હાથજ રહી જાય. હું ધારતો હતો કે મૂરખો આથી કંટાળશે અને થાકી જશે. પણ એ તો ભારે જખરો નીકળ્યો. એણે તો ખેડખેડ ક્યાંજ કીધું. પેટમાં છોને દરદ થતું-એ લાલાજી ગણકારેજ શાના ? હજી ભાંગ્યું એટલે ખીન્નું આણ્યું. આથી હું જમીનની નીચે પેંઠા ને હજીના દાંત ઝાલ્યા. એટલે એણે તો દાંત કચડી એવું જોર કર્યું કે મારા હાથ પણ કપાઈ ગયા. એમ ને એમ એણે તો ખેતર ખેડી કાઢ્યું છે. હવે સહેજસાજ ખાકી છે. હવે તો તમે ખંનેય મારી મદદે આવો ને વધુ મહેનત કર્યાથી કંઈ વળે. ખાકી એને પછાડી નાંખવો એ તો મુશ્કેલ છે. ને

એ ન બન્યું તો યે ફજેતી છે. બધી મહેનત ફે-
ગટજ જશે. મૂરખો જો ખેતરમાં મચ્ચોજ રહે તો
તો બધા બાઈનું એ બરણ પોષણ કરશે. ત્રાજ
સરદારે કહ્યું.

સમશેર બહાદુરવાળા સરદારે કહ્યું: બલે, હું
તારી વહારે ધાદશ. આપણ બંને મળી મૂરખાનો
તોર ઉતારીશું.

(૧૦)

હવે પેલા મૂરખરાજને પેટમાં તો બહુ દુઃખતું
હતું; પણ તેનું કામ થોડુંજ બાકી હતું. થોડીક
ખેડજ કરવાની હતી. આથી હજી જોડી તેણે કામ
શરૂ કર્યું. પણ એક ફેરો ફરી પાછો બળ્યો એટલે
હજી જમીનમાં બરાઈ ગયું, તે કેમે કર્યું નીકળે
નહિ. કારણ એ હતું, કે પેલો શયતાનનો સર-
દાર તેને વળગી બેઠો હતો. તે હજીને નીકળવા
દેતો નહોતો.

મૂરખરાજે મનમાં વિચાર કર્યો: આમ કેમ
થતું હશે વાર? લાવ, એ હજીમાં શું બરાઈ બેઠું

છે તે તપાસું.

તેણે હાથ ઉઠા નાંખીને જે કાળું કાળું હળમાં ભેરવાયલું લાગતું હતું તે ખેંચી કાઢ્યું. એ પેલો સરદાર જ હતો. તે એના હાથમાં તડકડવા લાગ્યો. મૂરખરાળે તો તેને હળ પર ચઢાવી દેવા મનસૂઝ્યો કર્યો. પણ તે કરગરી પડ્યો, અને બોલ્યો: મને ઈજા ન કરશો હું તમારો ગુલામ થઈને રહીશ. તમે કહોશો તે કરીશ.

મૂરખરાળે પૂછ્યું: તને શું આવડે છે ?

સરદાર હસીને બોલ્યો: તમે કહો તે બધું. જે કહો તે કરી આપું.

એમ ? મૂરખરાળને અજાયબી લાગી: ત્યારે મારા પેટમાંનો દુઃખાવો તું મટાડી દેશ ?

જરૂર, કહી પેલાએ વાંકા વળી એક ત્રણ પાંખડીવાળું મૂળીઉં ખોતરી કાઢી તેને આપ્યું. પછી કહ્યું: એક પાંખડી ગળી જાઓ, તુરત દરદ મટી જશે.

મૂરખરાળે તેમ કયું એટલે દરદ મટી ગયું.

તેણે હાથ ઊંડો
નાંખીને જો કાળું
કાળું હળમાં બે-
રવાયલું લાગતું
હતું તે ખેંચી
કાઢ્યું. એ પેલે
સરદારજી હતો.
પાનું ૧૬.

પછી પેલો બોલ્યો: હવે મને જવા દો. હું તમને જરાયે નહિ કનડું. ફરી નહિ આવું.

મૂરખરાજે કહ્યું: ભલે, જા. પરમેશ્વર સદા તારૂં કલ્યાણ કરો.

પણ પરમેશ્વર તો શયતાનનો દુશ્મન. અને તે સર્વશક્તિમાન. તેના નામથી તો ભૂતપિશાચ શયતાન બધા ભાગી જાય. એટલે આ નામ કાને પડતાંજ પેલો સરદાર ધરતીમાં પેંસી ગયો અને તેમાંજ સમાઈ ગયો. ત્યાં માત્ર એક ખાડો પડી રહ્યો.

(૧૧)

ત્રણ પાંખડીમાંની બે પાંખડી ધોતીયાની ચોટીમાં ખોસી પેલા ભાઈ તો પાછા ખેડે વળગ્યા. ખેડ પૂરી થતાં ઘેર જઈ જુએછે તો સમશેર અને તેની વહુ જમવા બેઠાં હતાં. પોતાના કેદખાનામાંથી પેલા સરદારની મદદથી તેઓ નાસી છૂટેલાં. અને હવે બાપને ઘેર આવ્યાં હતાં.

સમશેર કહે: મોટાભાઈ, મને ને મારી વહુને અહિં રહેવા દેશે? મને બીજી નોકરી મળે કે તરત

હું જન્મશ.

બલે રહેજેને. મારે કંઈ વાંધો નથી—એમ મોટા ભાઈએ કહ્યું.

પણ જન્મવા સારૂ મૂરખે પાટલા પર બેસવા માંડ્યું ત્યારે સમશેરની વહુને સૂગ આવી. તે તડુકી ઉઠી, કે: હું તો આવા ગંદા બેડુત સાથે જન્મવા નથી બેસવાની. એ ગંધાય છે. એનું શરીર વાસ મારે છે.

સમશેર મૂરખ તરફ જોઈ બોલ્યો: મોટા ભાઈ, જે ને મારી વહુ કહે છે કે તું ગંધાય છે. તો તું બહાર જઈને જન્મવા બેસને.

મૂરખ કહે: બલે એમ તો એમ. નહિ તોયે મારે ઘોડાને જોગાણુ દેવા જવાનુંજ હતું ને !

એમ કહી કપડાં ને થોડા રોટલા લઈ તે તો બહાર સિધાવ્યો.

(૧૨)

ખીજ ખાજી સમશેરને હંફાવવાનું ખીડું ઝડપનાર સરદારનું કામ પૂરું થયું. હવે તે મૂરખા-

૨૨.....[ગાંડીવ].....

વાળાને મદદ કરવા ખેતરે ગયો. ત્યાં પેલો ખાડો તેની નજરે પડ્યો. એથી તે સમજી ગયો કે મારો ભાઈબંધ તો ફસાઈ મુગ્યો. માટે મારે હવે મૂરખાને વાડીમાં દુઃખ દેવું જોઈએ.

એમ મનસુખો કરી તે વાડીએ ગયો. ધાસની ગંજીએને ભીની કરી નાંખી. વાડીમાં કાદવ પાથરી દીધો. ખીજે દિવસે સહવારે દાતરડા વડે મૂરખે ધાસ કાપવા માંડ્યું. પણ દાતરડું ચાલેજ નહિ. ધાર વળી ગઈ. પણ એ તો મંડયોજ રહ્યો. કામ ન ચાલ્યું એટલે મનમાં વિચાર્યું: આમ પતો નહિ લાગે. હાવ, ઘેરથી ધાર કાઢવાના ઓજાર તથા ટીમણું બાતું લેતો આવું. આઠ દહાડા જય તોયે શું ? કંઈ ધાસ વણકાપ્યું થોડુંજ રાખવાનો છું ?

પેલા સરદારને આથી અકળામણ થઈ: આ તો મારે જીદી દેખાય છે. એને હરાવવા સારૂ તો કંઈક ખીજ જુક્તિ રચવી પડશે.

પછી મૂરખે પાછા આવી કામ શરૂ કર્યું, એટલે પેલાએ ધાસમાં પેંસી દાતરડાની અણી પકડી

રાખવા માંડી. આથી મૂરખાની મહેનતનો પાર રહ્યો નહિ. પણ એ તો પોતાના નિશ્ચયને વળગી રહ્યો. અને ઘણું ખર્ચ કામ પતાવી દીધું. સરદારને આથી ખૂબ રીસ ચઢી. તે પેલા ખાકીના ભાગ-માંના કાદવમાં પેંઠા કે ખસ, હવે તો એને ઘાસ નહિજ કાપવા દઉં.

પણ મૂરખાએ તો ઘણુંજ જોર વાપરવા માંડ્યું. જેમ જેમ મહેનત પડતી જાય તેમ તેમ ગુસ્સે ભરાઈ વધારે જોર કાઢતો જાય. એમ ખેંચા-ખેંચમાં પેલા સરદારની પુંછડીજ અડધી કપાઈ ગઈ. પછી મોંઘીએ ઘાસ એકદું કર્યું, એટલે એ ખાજરી લણવા ગયો. પણ પેલા અરધપુંછડીઆને હજી સાન નહોતી આવી. તેણે વહેલા દોડી જઈ ખાજરીને એવી બનાવી દીધી કે એનું દાતરડુંજ ના ચાલે. એટલે એણે વળી ખીતું દાતરડું આણી ખાજરી લણી નાંખી.

ચાલો, આ ઠીક પત્યું; હવે કાલે ખીત ભાગ પર જઈશું—એમ એણે મનમાં નક્કી કર્યું.

પેલા અરધપુંછડીઆએ પણ મનસુખો કર્યો કે ધાસમાં ને બાજરીમાં તો મારા હાથ હેઠા પડ્યા. પણ હવે જોઈએ, કાલે એ કેમ હંફાવે છે ?

એમ કરી પેલો મૂરખો બીજે દિવસે લણવા જવાનો હતો તેથી બીજે દિવસે તે ત્યાં ગયો. પણ બાપરે ! મૂરખાએ તો તેનાથી ઘણાજ વહેલા ત્યાં પહોંચી જઈને પોતાનું કામજ પતાવી દીધેલું હતું !

આથી તે બહુ ખિન્નયો, ને મનમાં બોલ્યોઃ આ ભાઈ તો કંઈ વિચિત્રજ દેખું ! પૂરું ઉંઘતો થે નથી જો ! એને તે કેમ પહોંચી વળાય ? પણ લાવ, એના દાણા સડાવી નાંખું. પછી ખાશે શું ?

એમ વિચારી અરધપુંછડીઆ દાણામાં પેંઠા. દાણા સડવા લાગ્યા. તે પોતે ઉંઘમાં પડ્યો.

બીજા બાબુ મૂરખો અને મોંઘી મળી પાવડે પાવડે અનાજ ગાડામાં નાંખવા લાગ્યા. એમ ને એમ એક વાર પાવડો પેલાની પીઠમાં ઘુસી ગયો અને તે પાવડા સાથે ઉંચકાઈ આવ્યો.

મૂરખો તેને જોઈ બોલી ઉઠ્યોઃ કેમ અલ્યા, તું પાછો આવ્યો કે ?

ના બાઈ, ના—સરદાર બોલ્યોઃ એ તો બીજો. હું તો સમશેર પાછળ હતો. મને મારી નાંખશે નહિ તમે જે કહ્યુંશો તે કરીશ. તમને ફરી હુરાન નહિ કરું.

પણ તને આવડે છે શું ?

હું સિપાઈ બનાવી શકીશ.

તે મારે શા કામના ?—મૂરખે પૂછ્યું.

વાહ, તમારે જે કામ એમની પાસે લેવું હોય તે લેવાય.

તેમને ગાતાં આવડે કે ?

હોવે. ગાય પણ ખરા.

ત્યારે થોડા બનાવ.

હવે પેલા અરધપુંછડીયા શયતાની સરદારે થોડા બાજરીના ડુંડા લઈ તેને પછાડતાં મૂરખાને બતાવી કહ્યુંઃ આમ પછાડી હુકમ કરશે. એટલે સિપાઈ બનશે.

૨૬.....[ગાંડીવ].....

તુરત સિપાઈ બન્યા. તેમાં એક નગારચી હતો. બીજો શંખ ફુંકનાર હતો. તેમને જોઈ ખડખડાટ હસી પડી મૂરખે કહ્યું: વાહ ભાઈ! આ તો ઠીક છે. ગામની છોકરીઓ તમારો જોઈ રાજ થશે.

હવે મને જવા દેશો?—પેલાએ પરવાનગી માંગી.

એમ તે કેમ જવાય? મને ફુંકામાંથી સિપાઈ બનાવી પાછા તેનાં ફુંકાં બનાવી દેવાનું બતાવતો જ. બાજરીના ફુંકાંના સિપાઈ તો મોંઘા પડી જાય.

અરધપુંછડીઆએ તે કામ શીખવી રજા માંગી એટલે મૂરખાએ કહ્યું: બલે તું જ. ઇશ્વર તારું રક્ષણ કરો.

પણ રક્ષણને બદલે, ઇશ્વરનું નામ કાને પડતાંજ પેલો સરદાર તો ભોંયમાં સમાઈ ગયો અને ત્યાં એક ખાડાનીજ નિશાની રહી.

(૧૩)

બીજી બાજુ મૂરખો ઘેર આવ્યો, તો ઘેર ધન-

વંત અને તેની સ્ત્રી બંને આવેલાં હતાં. ધનવંતથી એનું કરજ ફીટાડી શકાયું નહોતું. હેણુદારે પાસેથી ભાગીને તે બાપને ત્યાં આવેલો. મૂરખાને તેણે કહ્યું: ભાઈ, મારો ધંધો ફરી શરૂ થાય ત્યાં સુધી તું અમને અહિં નહિ રહેવા દે ?

ભણે, સુખેથી રહો—એમ મૂરખાએ જવાબ આપ્યો.

પણ મૂરખો જમવા બેઠો એટલે ધનવંતની વહુને પણ એના પરસેવાની સુગ આવી, એટલે તે બબડી ઉઠી. તેથી ધનવંતની સૂચનાથી, પણ વગર બબડાટે અને પૂર્ણ શાંતિથી રોટલા લઈને મૂરખો બહાર કામેજ ચાલ્યો ગયો.

(૧૪)

ધનવંતને પજવી પજવીને તેના બાપને ત્યાં ભગાડવાનું કામ પૂરું થયું, એટલે હવે ત્રીજે સરદાર પણ નવરો પડ્યો. આથી તે પોતાના બીજા બે ભાઈબંધોને ખોળવા અને તેમને જરૂર પડે તો મદદ આપવા નીકળી પડ્યો. તપાસમાં તેને

મુરખો ડાળી કાપવા જતો હતો એટલામાં તો પેલો નજરે પડવાથી
તેને અજાચખી લાગી.

પાનું ૩૦.

પેલા જે ખાડા દેખાયા. તે સમજી ગયો કે મારા ભાઈબંધો તો ફસાઈ મૂઝ્યા. પણ મારી ફરજ દીવાની જોત જેવી ચોકખી છે. મારે મૂરખરાજને ઠેકાણે પાડી વેર વાળવું જ જોઈએ.

એમ વિચારી તે મૂરખરાજની ખોળમાં નીકળ્યો. મૂરખે હવે ઝાડ કાપવાનું શરૂ કર્યું હતું; કેમકે ઘરમાં સાંકડ પડતી હતી. તેથી ઝાડ વાઢી નવી ઝુંપડી બાંધવાની હતી.

પેલા સરદારે તેને હંફાવવા ડાળીઓમાં ભરાઈ બેસવા માંડ્યું. મૂરખો તો ખરાખર કાપવા માંડે પણ પેલાની કરામતને લીધે ઝાડ સીધું પડવાને બદલે ખીજના ડાંખળામાં જ ભેરવાઈ જાય. આમ ભેરવાઈ ગયેલા થડને છુટ્ટું કરતાં એનો દમ ભરાવા લાગ્યો. પણ એ તો ખંતના પૂતળા જેવો હતો. મુશ્કેલીઓને હંફાવવાનો તો એનો ધંધો જ હતો. તેમાં એ જરાયે ગભરાય નહિ, એટલે એણે કામ ચાલુ રાખ્યું. પણ સાંજને છેડે પચાસ સાઠને બદલે માંડ માંડ છ ઝાડ કાપી શકાયાં, અને થાકીને

લોથ પોથ થઈ ગયો. પરસેવાના તો ઝાળેઝાળ વળી ગયા. છેવટે તેની પીઠ એટલી દુઃખવા માંડી કે તે જમીન પર બેસી પડ્યો.

એટલે મનમાં કુનાઈને પેલા સરદારે વિચાર્યું: મેં એને કેવો હરાવ્યો! હવે એનાથી કામ થવાનું નથી. માટે લાવ, હું જરા થાક ખાઉં.

આમ વિચારી તે એક ડાળ પર બેઠો. બીજા બાજુ આમ થાકવા માટે મૂરખરાજને પોતાના પરજ રીસ ચઢી. એકદમ ઉઠીને ઉભા થઈ તેણે તો કુહાડી જોરથી થડમાં લગાવી. પેલા બાઈસાહેબ ગફલતમાં રહ્યા, અને ઝાડ તૂટી પડ્યું. ઉલટા પોતે ફસાઈ ગયા અને ડાળીમાં અટવાઈ ગયા. મૂરખો ડાળી કાપવા જતો હતો એટલામાં તો પેલો નજરે પડવાથી તેને અન્યબી લાગી; તે બોલ્યો: ઉભો રહો અલ્યા, તું ફરી આવ્યો કે? તને ખતાવું છું, મારો હાથ !

એમ કહી એણે તેના પર કુહાડી ઉગામી. પણ પેલો ઠરઠરી પડ્યો: મને ના મારો, મને ના મારો.

હું તમે કહેશો તે કરીશ.

તું શું કરશે ?

હું પૈસા બનાવી દઈશ.

ઠીક છે; બેઠાએ, બનાવ.

પેલા સરદારે એક ઝાડ બતાવી કહ્યું: પેલા ઝાડના પાંદડાં હાથમાં લઈને ચોળો એટલે તમારા હાથમાંથી સોનાનાં ફૂલ ખરશે.

મૂરખે તેમ કયું, એટલે ફૂલ ખર્યાં.

તેનું મોં મલકાઈ ગયું. આ તો ખરી ગમ્મત !

મારા માણસો ફુરસદે આ રમકડે રમશે.

પછી પેલાએ રજા માંગી. તે આપતાં ટેવ મુજબ એ બોલ્યો: પ્રભુ તારું બલું કરો.

પ્રભુનું નામ કાને પડતાંજ પેલો ધરતીમાં સમાઈ ગયો અને તે જગાએ માત્ર એક ખાડોજ રહ્યો.

(૧૫)

બીજી બાજુ બે ઝુંપડાં નવાં બંધાયાં. ધનવંત પોતાની વહુને લઈ જુદો રહેવા ગયો. સમશેરે

૩૨.....[ભાંડીવ].....

પણ તેમજ કરેલું હતું. મૂરખો, મોંઘી અને બાપા ત્રણ ભેગાં રહેતાં હતાં. મૂરખાની મહેનતથી ધાન્ય નીપજતું. તે વડે પેલા બે ભાઈઓ પણ ગુજરો કરતા હતા.

લણણીનું કામ પૂરું થયું એટલે મૂરખાભાઈએ ઉભણી કરી. ભાઈ ભાભીઓને નોંતરાં દીધાં. તે દિવસે તહેવાર હતો એટલે માલપાણી ખાવાનો ધનવંત અને સમશેરનો વિચાર ખરોજ. મૂરખરાજનું નોતરું આવ્યું. પણ ખંનેની વહુઓએ નાક ચઢાવ્યું કુઃ એવા ગંદા ખેડૂતને ત્યાં કોણ જાય? ને તે તે વળી એવું શું ખવડાવનાર છે જે ?

ભાઈઓ તો ન ગયા. પણ મૂરખાએ ખીજ ખેડૂતો તથા તેમની સ્ત્રી વગેરેને પેટપૂર જમાડ્યાં. પછી તેને પેલા સોનાનાં કુલ યાદ આવ્યાં એટલે થોડાંક ખનાવી કાઢ્યાં અને લુંટાવ્યાં. પણ એ કુલ માટે તો ભારે લુંટાલુંટ ચાલી. નવાઈ જેવી ચીજ જોઈ ગામડીઓએ તો ધક્કામુક્કી કરી. ને તેમાં કચડાકચડી થઈ. એક ડોશીમા ધરડીખખ

હતી તે તો મરી પણ ગઇ. એ ત્રણ બેભાન થઇ ગયાં. એટલે મૂરખ કહે: કેવાં બેવકૂફ છો ? જેને જેટલાં બેઠવે તેટલાં મળશે. શા માટે કચડા-કચડી કરો છો ? અહિં કશી કમીના નથી.

એમ કહી તેણે કુંભોનો વરસાદ વરસાવ્યો.

પછી કહે: જુઓ, હવે બીજી ગમ્મત ખતાવું. તમારે ગાતાં નાચતાં શીખવું છે ?

પછી પેલા સરદારે શીખવેલી જુસ્તિ વાપરી તેણે સિપાઇઓની પલટણ ખડી કરી. તેઓ ઢોલ ત્રાંસા વગાડવા લાગ્યા. એમ ખૂબ ગમ્મત કરી. છેવટે પાછાં સિપાઇઓનાં કુંઠાં ખનાવી દીધાં.

પછી સૌ થાક્યાં પાક્યાં સૂઇ ગયાં.

(૧૬)

હવે શું ખન્યું તે સાંભળો. આ વાતની હકીકત સમશેરને ઠાને ગઇ. સિપાઇઓ વિષે તેણે સાંભળ્યું, એટલે તેની દાઢ સળકી. મૂરખરાજ પાસે જઇ તેણે કહ્યું: મોટાભાઇ, તું સિપાઇ ક્યાંથી લાવ્યો ને તે પાછા ક્યાં ગયા, તે મને કહે.

કેમ વારૂ તારે શું કામ છે ?

ચોહો !—સમશેર જોલ્યોઃ અરે, સિપાઈ હોય તો તો કંઈ કંઈ થઈ શકે. રાજ પણ મેળવાય.

મૂરખાને અન્યથા લાગી. તે કહેઃ એમ છે ? મને કંઈ એવી ખબર નહોતી. લેને, તને કામ લાગે તેમ હોય તો ફાવે તેટલા સિપાઈ બનાવી આપું.

પછી એ જ્યાં ફુંદાં પડ્યાં હતાં ત્યાં ગયો અને સિપાઈ બનાવવા માંડ્યા. બનાવતાં કહ્યુંઃ પણ જે સમશેર, આ સિપાઈઓને તું લાગલોજ અહિંથી લઈ જજે. નહિ તો તેઓ આખા ગામનો દાણો એક દિવસમાં પૂરો કરી નાંખશે. તે મને નહિ પાલવે.

સમશેરે હા કહી. તેના તો આનંદનો પારજ નહોતો. હરખે ને હરખે તે જાણે ગાંડોજ થઈ ગયો હતો. મૂરખાએ તેને પલટણોની પલટણો તૈયાર કરી આપી. પછી કહ્યુંઃ લે, હવે આટલા બસ થશે. તારે બીજા બેઠાએ, તો વળી આવજે. પાક સારો છે

એટલે દુંઠાં પુષ્કળ છે.

સિપાઇઓની પલટણોના સેનાપતિ બનીને સમશેરભાઈ તો લડવા ઉપડી ગયા.

સમશેરે આમ મતલબ સાધી, તો ધનવંત પણ ક્યાં કાચો હતો ? પેલાં સોનાનાં કુલની વાત તેણે જાણી હતી. એટલે તે દોડતો આવ્યો અને પૂંછયું : મોટાભાઈ, તને સોનું ક્યાંથી મળે છે તે કહે. મારી પાસે સોનું હોય, તો તો આખી દુનિયા હું ખરીદી લઉં.

હું ? મને તો ખખરજ નહોતી. પણ તેમાં શું ? લેને, તને જોઈએ એટલાં સોનાનાં કુલ આપું.

ધનવંત તો ખુશ થઈ ગયો : હાલ મને ત્રણ ચાર ટોપલા સોનું આપે તો બસ છે. એમ તેણે કહ્યું.

મૂરખે પોતાની પાસેની તરકીબથી તેને સોનું બનાવી આપ્યું, તે લઈ તે વેપાર કરવા ચાલ્યો ગયો. તેને વિદાય કરતાં મૂરખે કહ્યું : તારે બીજું જોઈએ તો આવજો. મારી પાસે પાંતરા પુષ્કળ છે.

(૧૭)

પછી તો સમશેરે લડાઈની ધૂમ મચાવી અને એક આખું રાજ્ય જીતી લીધું. પણ સિપાઈઓ પુષ્કળ, અને તેને રોજ ખાવા જોઈએ. તેને ખવડાવવા જેટલા તેની પાસે પૈસા ન મળે. એટલે તે મુંઝાવા લાગ્યો. બીજી બાજુ ધનવંતે ખૂબ વેપાર કર્યો અને દોલત મેળવી. પણ એકલો માણસ, એટલે તે નાણું સાચવવા માટે તેને મુશ્કેલી પડવા માંડી. આમ બંને મુશ્કેલીમાં આવેલા બાઈઓનો એક દિવસ અચાનક ભેટો થયો. વાતમાં વાત નીકળતાં બંનેએ સાટું કર્યું, કે સમશેરે મૂરખા પાસે નવા સિપાઈઓ લેવા. ધનવંતે નવાં સોનાનાં કુલ લેવાં. અને પછી અરસપરસ એક બીજાને આપી દેવાં. એટલે બંનેની જરૂરિયાત ટળી જાય.

આમ મસલત કરી બંને મોટાભાઈ પાસે ગયા. સમશેરે સિપાઈની માંગણી કરી; પણ મૂરખે તો ડોકું ધુણાવી ના કહી.

પણ કેમ વાર ? તેં તો મને વચન આપેલું

તે ? એમ સમશેરે વાંધો કાઢ્યો.

હા, પણ હું નહોતો જાણતો કે સિપાઈઓ માણસોને મારી નાંખે છે. એક દહાડો હું ખેડ પર હતો, ત્યારે એક ઠાઠડી જતી બેઠ. પૂછતાં માલમ પડ્યું કે તારા સિપાઈઓએ બાપડી એક બાઈના ઘણીને મારી નાંખ્યો હતો. હું ધારતો હતો કે સિપાઈઓ ગાવા બળવવાનું કરે છે. પણ તેઓ તો હત્યારા જણાય છે. જા, બાઈ, જા. હું એક સિપાઈ બનાવવાનો નથી.

ધનવંતને પણ એમ નિરાશ થવાનોજ વખત આવ્યો. મુરખે સોનાનાં કુલ બનાવી આપવાની ચોકખી ના કહી. કારણ પૂછતાં કહે: તારા સોનાના કુલથી તો ગામનાં છોકરાં દુધદહિં ગુમાવી બેઠાં. એક દહાડો પાડોશીનાં કીકી અને બચુ મારી પાસે દુધ માંગવા આવ્યાં. મેં પૂછ્યું: કેમ તમારી પાસે ગાય હતી ને ? તેઓ કહે: તે તો ધનવંત-બાઈના બળનચીને સોનાનાં કુલ લઈ આપી દીધી. આમ બે ચાર આવી ગયાં, એ કંઈ કામનું નહિ.

હું તો જાણું જે તું સોનાનાં કુલ વડે રમશે. પણ તેને બદલે તું તો બધાની ગાય ભેંસ લઈ જવા લાગ્યો. ના, ના. હવે તું ગમે તેટલી માથા-ઝીંક કરે, તોયે હું સોનું બનાવનાર નથી.

આ જાણી બંને ભાઈની નિરાશાનો પાર રહ્યો નહિ. પણ પછી તેમણે એક જુક્તિ રચી. બંનેએ અડધોઅડધ લશ્કર અને પૈસા વહેંચી લેવાનું ઠરાવ્યું. અને એ રીતે બંને જણા રાજ્ય-વાળા થયા અને પૈસાવાળા બન્યા.

(૧૮)

એક દહાડો મૂરખાભાઈનો કૂતરો માંદો પડ્યો. તેને કોણ જાણે શોયે રોગ થયો હશે, રામ જાણે. પણ તે લગભગ મરવા પડ્યો. રાજને ઘણી દયા આવી. પણ કરે શું? પછી વિચાર કરતાં પોતાના પેટનું દરદ મટાડનાર પેલું મુળીયું યાદ આવ્યું. તેણે એક રોટલીના ટુકડા સાથે કૂતરાને તે ખવડાવ્યું. કૂતરો તરત સાજો થઈ રમવા, ભસવા અને પુંછડી હલાવવા મંડી ગયો. મૂર-

ખાનો બાપ આથી અન્નયખી પામ્યો. તેણે એને એનો ખુલાસો પૂછ્યો. એટલે એણે કહ્યું: મારી પાસે હરકોઈ દરદને મટાડવા સારૂં બે મુળીયાં હતાં તેમાંનું એક મેં આને ખવડાવ્યું, તેથી એ સારો થયો છે.

તે વેળા ગામમાં ઢંઢેરો પીટાતો હતો કે આ ગામના રાજાની મરવા પડેલી દીકરીને જે કોઈ સાજી કરશે તેને તે છોકરી પરણશે તથા ધનામ પણ મળશે.

ઢંઢેરો મૂરખના બાપે સાંભળ્યો. દીકરાને તેણે પેલું મુળીયું લઈને રાજાને ત્યાં જવા કહ્યું, કે: ઘેટા, તું એ છોકરીને સાજી કરીને પરણ. એટલે તું સુખી થશે.

વારૂં બાપા, હું જઈ છું. કહી તે નીકળ્યો. બાપે તેને સારાં કપડાં પહેરાવ્યા અને પોતે પણ સંગાથમાં નીકળ્યો; પણ રસ્તે જતાં એક બિખારણ મળી. તેને લકવો થયેલો હતો. મૂરખને જોઈ તે કરગરી પડી કે: સાહેબ, તમારી

પાસે કંઈ દવા હોય તો આપો. હું છેક અપંગ થઈ ગઈ છું. મારાથી પૂરાં પાઘરાં કપડાંયે પહેરાતાં નથી.

વારૂ—કહીને મૂરખે તો પેલું મુળીયું તેને આપી દીધું. બિખારણુ સારી થઈ ને આશીર્વાદ આપી ચાલતી થઈ.

પણ આમ ત્રીજું મુળીયું વપરાઈ ગયું, તેથી મૂરખાના બાપને ગુસ્સો ચઢ્યોઃ આ શી મૂરખાઈ? તને બિખારણુ પર દયા આવી, પણ રાજની દીકરી માટે તારું હૈયું પીગળતું નથી?

હા. પણ હું શું કરું? આ બિચારી બિખારણુને પણ તેની જરૂર હતી, તો ના કેમ કહેવાય? છતાં કંઈ નહિ, હું તો રાજને ત્યાં જઈ છું. તમે ફિકર ના કરશો. સઘળાં સારા વાનાં થશે.

પછી મૂરખો રાજને ત્યાં ગયો. તે ઉંબરે પહોંચ્યો કે તુરતજ કન્યા સાજી થઈ. રાજ ખુશી થયો. મૂરખને બારે પોશાક પહેરાવી તેણે તેને પોતાના જમાઈ બનાવ્યો. પણ તેને કુંવર નહોતો. એટલે

થોડા દિવસ પછી તે મરણ પામ્યો ત્યારે મૂરખ-
રાજને ગાદી મળી. આમ ત્રણે ભાઈઓ રાજ
ખન્યા.

(૧૯)

પછી સમશેર બહાદુરે શું કયું તે જુઓ.
મૂરખે આપેલા સિપાઈઓની મદદથી તેણે નવા
સિપાઈ ઉભા કર્યા. ઘર દીઠ એક સિપાઈ આપ-
વાની લોકો પર ફરજ પાડી. એમ થવાથી તેનું
લશ્કર બહુ મોટું થયું. કોઈ પણ સામે થાય કે
તરત લડતો, અને હરાવતો. લશ્કરની મદદથી
પોતાનું ધાર્યું જ કરતો. આમ તેને લાગ્યું કે હવે
હું હમ્મેશ માટે સુખીઓ થયો.

ધનવંતનો પણ ખેલ એવોજ થયો. મૂરખ
પાસેથી મળેલા સોનામાં તેણે અનહદ વધારો કર્યો.
સૌ પાસે લાગા લેવા માંડ્યા, ને ખજનો વધાર્યો.
માથા દીઠ વેરો નાંખ્યો. ગાડીઓ પર કર નાંખ્યો.
જોડા પર કર નાંખ્યો. બધા તેના ગરબઉ થઈ પડ્યા.
એમ તેનેયે હમ્મેશની નિરાંત થયા જેવું લાગ્યું.

પણ મૂરખરાજની વાત તો ઝોરજ થઈ. રાજ થવા છતાં તે તો હતો તેવોજ રહ્યો. સસરાના દહાડોપાણી થઈ રહ્યા કે તરતજ રાજનો ઝભ્ભો એણે કોરે મૂક્યો. ફરી પોતાની બંડી અને ચાંચીયા બેડા પહેરી લીધા અને હળ વડે કામ શરૂ કર્યું. તેનો બાપ અને ખેડેન મોંઘી તેની સાથેજ હતાં.

લોકોએ તેને કહ્યું: આપ તો હવે બાદશાહ છો. આપને આમ કરવું ન ઘટે.

મૂરખ કહે: કેમ વારૂ? રાજને ખાવાને બેઠતું નથી? ને ખાવા બેઠતું હોય, તો તે કામ કેમ ન કરે?

પણ મૂરખરાજના, આમ દરેકે કામ કરવાના ધોરણથી પૈસાની લેવડદેવડનો નાતો કંઈ રહ્યો નહિ. સસરાનો ખજનો ખૂટી ગયો. એટલે અમલદારો આવી કહેવા લાગ્યા: મહારાજ, હવે નોકરોને પગાર આપવા સારૂ પૈસા નથી.

તો તેમને પગાર ન આપો—રાજજીએ કહ્યું. તેઓ નોકરી છોડી દેશે—એક અમલદાર બોલી

ઉઠયો.

આપણને તેમની નોકરીનું કામ નથી. તેઓ જમીન ખેડે એટલે ખસ. તેટલું નહિ કરશે તો તેઓ ભૂખે મરશે—રાજા બોલ્યા.

વળી આ નવા રાજા પાસે લોકો ન્યાય માટે આવતા; પણ એનું તો ન્યાયનું ત્રાજવું કોઈ જુદીજ નતનું હતું.

એક વેળા એક શેઠીઆને ત્યાં ચોરી થઈ. તેણે રાજા આગળ ફરીઆદ કરી.

રાજાએ ઇન્સાફ આપ્યો: જે ઘણીએ ચોરી કરી તેને તે ચીજની જરૂર હતી. માટે ફરીઆદીએ શાંતિ રાખવી.

આમ થવાથી લોકો સમજ્યા કે આ રાજામાં તો નામ પ્રમાણે ગુણ છે. એક વેળા રાણીએ પણ રાજાને કહ્યું: તમને તો બધા નામ પ્રમાણે ગુણવાળા માને છે.

ઓહો, એથી તે બીજું રૂડું શું?—મૂરખ-રાજે જવાબ આપ્યો.

રાણી વિચારમાં પડી. પણ તે સાદી, બલ્કી ને ભોળી હતી. તે ગુસ્સે ના થઈ. તેણે વિચાર્યું: મારાથી કંઈ મારા વરની સામે થવાય ? જ્યાં સોયો જાય, ત્યાં તેની પાછળ દોરી જવાનીજ કેની ! આમ વિચારી તેણે મોંઘી પાસે ખેતરનું કામકાજ શીખી લીધું, અને પછી પોતાના વરને તેના કામમાં મદદ કરવા લાગી.

વરસેકમાં તો બધા ડાહ્યાડમરા કહેવાતા માણસ ત્યાંથી ભાગી ગયા. ફક્ત સાદા ભોળા ખેડૂતોજ રહ્યા. તેમની પાસે દોલત નહિ, ધન નહિ. મહેનત મજૂરી કરી સૌ પોતાનું ગુજરાન ચલાવતા. ચોરી લુંટ કંઈ મળે નહિ. પૈસા નહિ એટલે ટંટો ફિસાદ પણ થાય શાનાં ? કેટલીક વાર સાધુસંતો તે ગામમાં આવતા, ત્યારે ત્યાંના બલા લોકો તેમની સારી ખાતર ખરદાસ કરતા.

(૨૦)

ખીજી બાજુ શયતાન તો રાહજ ભેયા કરે, કે કેમ પેલા સરદારો આવ્યા નહિ. ત્રણ ભાઈઓ વચ્ચે

વઢવાડ કરાવીને જેમ તે ખુશખબર મને આપી ગયા નહિ? એમ ને એમ રાહ જોતાં તે થાક્યો, ને આખરે તપાસ કરવા નીકળી પડ્યો.

પેલા ત્રણ સરદારો ધરતીમાં સમાઈ ગયેલા, તે ત્રણ ખાડા તેની નજરે પડ્યા. આથી તે સમજ્યો, કે સરદારો તો કંઈ ફાવ્યા નહિ. તેણે વિચાર્યું, કે હવે તો મારે જાતે મેદાને પડ્યા શિવાય બીજો આરો નથી.

શોધ કરતાં માલમ પડ્યું, કે પેલા ત્રણ ભાઈઓ તો સુખેથી રાજ કરે છે. તેની અકળામણનો પારજ ન રહ્યો. કોઈ પણ રીતે તોફાન કે ટંટો થાય નહિ ત્યાં સુધી એને રહેન કેમ પડે? એટલે એણે પોતેજ સમશેરને પહેલવહેલો સપાટામાં લેવાનું નક્કી કર્યું.

તેણે સેનાપતિનો વેશ પહેર્યો અને સમશેર પાસે જઈને પોતાની બહાદુરીનાં વખાણ કરી તેની નોકરીમાં રહ્યો.

પછી તેણે લશ્કરમાં નવા નવા સુધારા દાખલ

૪૬.....[ગાંડીવ].....

કર્યા. દરેક માણસ પર સિપાઈગીરી ફરજિયાત કરી. જતજતના દાડગોળા બનાવ્યા. તેનો બંડાર ખૂબ વધારી દીધો. તોપો તો એવી બનાવી કે એકી વખતે પાંચસો ગોળી એકદમ છૂટે.

સમશેર તો આ જોઈ ખુશખુશ થતો જાય. હવે આટલા બધા સિપાઈઓ માટે કામ ધંધો જોઈએ. તેથી તેણે પડોશના રાજ સાથે લડાઈ જાહેર કરી. નવી તોપો વડે તેને હેરાન હેરાન કરી મૂક્યો. એટલે તે શરણે આવ્યો. તેનું રાજ્ય ખાલસા કર્યું.

આમ ચડસ વધતો ગયો, એટલે સમશેરે નવા રાજ પર ચઢાઈનો મનસુખો કર્યો.

પણ તેના દાડગોળાની વાત સંધળે ફેલાઈ હતી. આ રાજ્યે તેથી સમશેરનીજ લઢણ પકડી નવી તોપો તૈયાર કરી. જુવાન મરદો તો ખરાજ, પણ સાથે પૈરાંઓને પણ લઢાઈમાં ઉતાર્યાં. વળી હવાઈ જહાજો બનાવી આઠાશમાંથી દાડગોળો નાંખવાની જુક્તિ કરી.

તેથી એની સામે સમશેરનું કંઈ ચાલ્યું નહિ.
તેના સિપાઈઓ આકાશમાંથી પડતા માર પાસે
ટકી ન શક્યા; તે હાર્યો, ને જીવ લઈને નાઠો.

(૨૧)

શયતાન મનમાં કુલાયો. પછી તે ધનવંતને
તોર તોડવા વેપારી વેશે ગયો.

એના રાજમાં મોટી પેઢી ખાલી. લોકોને
પુજાળ પૈસા આપી માલ ખરીદવા માંડ્યો.

તેને ત્યાં વેચનારાઓની લીડ વધી. લોકો
, ઝપાટાભેર ધનવંતને કર ભરવા લાગ્યા. ધનવંતને
ત્યાં ટંકશાળ પડવા માંડી. નવા વેપારીને મનમાં
આશિષો દેતો તે ખુશ થયો.

હવે એણે નવો મહેલ બાંધવા માંડ્યો. મ-
નુરો બોલાવ્યા. મોંઘા રોજ આપવાનું નક્કી કર્યું
પથરા, લાકડાં, છો વગેરેની વરદીઓ આપવા માંડો.
તેણે ધાર્યું, લોકો ખુશીથી આવશે. પણ તે ઠગાયો.
બધા લોકો પેલા નવા વેપારીને ત્યાં કામે જતા
હતા. બધો માલ પથરા, લાકડા, તેણે રાખી લીધા

હતા. હવે તેની અને ધનવંતની વચ્ચે હરિક્ષા થાલી. પોતપોતાના પૈસાને જોરે તેઓ લોકોને વધારે વધારે લલચાવી માલ માંગવા લાગ્યા, પણ નવા વેપારી પાસે ધનવંતથી વધારે સાધન હતાં. મહેલ મહેલને ઠેકાણે રહ્યા. પછી બગીચો બનાવવા માંડ્યો. પણ તેમાંયે તેના હાથ હેઠા પડ્યા.

ધનવંત તો વિચારમાં પડ્યો. તે રાજા હતો તેથી તેને ત્યાં નાણું રેલછેલ આવતું હતું. લોકો નવા વેપારીની નોકરી કરી ખૂબ કમાતા અને કર પુષ્કળ ભરતા. પણ પૈસા શિવાય બીજી દરેક વસ્તુની તાણ પડી. રસોઈયા, ગાડીવાળા, ચાકરો સૌ નવી નોકરી પર ગયા. બજારમાં ખાવાનું પણ ન મળે. બધું અનાજ પેલા વેપારીએ લઈ લીધું.

ધનવંત બિજાયો. તેણે વેપારીને દેશપાર કર્યો. એણે પોતાની છાવણી સરહદ બહાર નાંખી તો લોકો ત્યાં જમીને રહ્યા. એટલે મામલો ઉલટો બગડ્યો.

ધનવંત રાજાનું શરીર સૂકાઈ ગયું. ખાવાના ફાંફાં પડવા લાગ્યા. શું કરવું તે સૂઝે નહિ. એટ-

લામાં રડતો કકળતો સમશેર તેની મદદ માંગવા ત્યાં આવી પહોંચ્યો. ધનવંત કહેઃ બાઈ, તને શી મદદ કરું ? તારે જોઈએ તેટલા પૈસા છે. પણ તે પથરા જેવા છે. મારે તો ખાવાના સાંસા છે. બે ત્રણ દિવસથી ખાધું નથી. માંગ્યા મૂલ દેતાં પણ કોઈ કામ પર આવતું નથી. હું તો તારાથી થે દુખિયારો છું.

ખંને બાઈએ નિસાસા મૂકતા એક ખીજની દયામણી સ્થિતિ પર રડવા લાગ્યા.

(૨૨)

બે બાઈ તો પાયમાલ થયા. હવે ત્રીજે મૂરખરાજ રહ્યો. તેને પણ ફસાવવાનો વિચાર કરી શયતાન તેની પાસે જઈ તેનો સેનાપતિ થયો. તેણે કહ્યુંઃ મહારાજ, આપના જેવા બાદશાહ પાસે લશ્કર ન હોય તે ચાલે ? એ તો દુનિયામાં ખોટું દેખાય. મને હુકમ આપો તો હું માણસોને ભેગા કરી તેમને શિખવી સિપાઈ બનાવું.

મૂરખરાજે કહ્યુંઃ બલે એક લશ્કર બનાવી

તેને ગાતાં શીખવો. મને ગાવું ને ગાયન સાંભળવું પસંદ છે.

સેનાપતિ ગામમાં ફરી વળ્યો. લોકોને સિપાઈ થવા સમજાવ્યા—બહુ બહુ લાલચો આપી, પણ કંઈ વળ્યું નહિ. લોકોએ ઘસીને નાજ પાડી.

સેનાપતિએ રાજ પાસે ફરીયાદ કરી: મહારાજ, લોકો તો બધા ના કહે છે. તેમને ફરજ પાડ્યા વિના છૂટકો નથી.

રાજ તો ખિચારા બલા ને ભોળા. તેમણે કહ્યું: બલે, એમ કરો.

ગામમાં દોંડી પીટાઈ: જે કોઈ વગર કારણે લશ્કરી ખાતામાં દાખલ નહિ થાય, તેને ફાંસીએ ચઢાવવામાં આવશે.

લોકો તે સાંભળી સેનાપતિ પાસે આવ્યા અને કહે: તમે દોંડી પીટાવી છે તે અમે સાંભળી; પણ લશ્કરમાં દાખલ થઈ અમારે શું કરવાનું છે તે તો અમને ખબર નથી. કોઈ તો કહે છે કે લશ્કરમાં દાખલ થાય છે તેને તો મરવું પડે છે.

સેનાપતિએ જવાબ દીધો: એમ પણ કોઈ વેળા બને.

એટલે લોકોએ લશ્કરમાં દાખલ થવાની ના પાડી અને જીદ પકડી: ગમે તે પ્રકારે મરવાનું જ છે, તો બલે અમે ઘરબેઠાં ફાંસીએ ચઢીએ.

સેનાપતિ ચિઠાઈને બોલ્યો: તમે બધા બેવકૂફ છો. લડાઈમાં તો મરીએ પણ ખરા ને મારીએ પણ ખરા. પણ લશ્કરમાં દાખલ નહિ થાઓ તો તો ખચીતજ મરશો.

આથી લોકો મુંઝાયા અને રાજાજી પાસે ગયા, ફરીઆદ કરી, કે: લશ્કરમાં દાખલ નહિ થઈએ તો આપ અમને ફાંસી દેવાના છો એ વાત ખરી છે?

રાજાજી કહે: હું તો એકલો તમને બધાને કેવી રીતે ફાંસીએ ચઢાવું? હું કંઈ સમજતો નથી. સેનાપતિ કોણ જાણે શેની વાતો કરે છે!

બધા બોલી ઉઠ્યા: ત્યારે અમે કંઈ લશ્કરમાં દાખલ થવાના નથી.

બહુ સારું. ન થતા. એમ કહી રાજાજીએ

પર.....[ગાંડીવ].....

તેમને વિદાય કર્યા.

(૨૩)

શયતાને જોયું કે આ દાવ તો ન ફાળ્યો.
એટલે તે ત્યાંથી નાસી પડોશના રાજા પાસે ગયો.
તેણે કહ્યું: મહારાજ! આપ બહાદુર છો. મૂરખ-
રાજનો દેશ તમે સહેલાઈથી જીતી શકો. તેના
માણસો નમાલા છે. તેની પાસે ઢોર અને દાણા
પુષ્કળ છે. તમે લડાઈ કરો તો બધું લુંટી લેવાય.

રાજા કુલાયો. લડાઈની તૈયારી કરી. મૂરખ-
રાજની સરહદ પર લશ્કરે પડાવ નાંખ્યો.

લોકોએ મૂરખરાજને જાણે વાત કરી કે
પડોશી રાજા આપણા ઉપર ચઢી આવે છે.

રાજા કહે: બલે આવે. તેને આવવા દો.

દુશ્મનના સિપાઈઓ મૂરખરાજનું લશ્કર ત-
પાસવા નીકળ્યા. પણ ક્યાંય લશ્કરજ ન મળે.
તેમણે લુંટફાટ ચલાવી. અનાજ અને ઢોર લઈ જવા
લાગ્યા. લોકો કહે: બલે લઈ જાઓ. અમારે ત્યાં
પુષ્કળ છે. પણ તમારા ગામમાં તંગીજ હોય, તો

આવીને અહિંજ વસો. આ બધું લઈ જવાની તકલીફ મટી જશે.

સિપાઈઓ વિચારમાં પડ્યા. કોઈ સામે થયું નહિ એટલે લુંટમાં સવાદ રહ્યો નહિ.

થાકીને રાત્ર પાસે ગયા ને કહેવા લાગ્યા: મહારાજ, આપે અમને લડવા મોકલ્યા. પણ અહિં તો કોઈલડતું નથી. અમારી તલ્વાર કોને લગાવીએ? સૌ પોતપોતાની પાસે હોય, તે ખુશીથી આપી દે છે. હવે અમે શું કરીએ?

રાત્ર ગુસ્સે થયો: તમે મૂરખ છો. એમનાં ધરખાર બાળી નાંખો. ઢોર કાપી નાંખો. ધાસની ગંજમાં આગ લગાડો. નહિ તો હું તમને મારી નાંખીશ.

સિપાઈઓ બીધા. હુકમ પ્રમાણે કરવા ચાલ્યા. લોકો સામે થવાને બદલે રોવા લાગ્યા, અને કહ્યું: તમે આમ નકામું નુકશાન શા સારૂ કરો છો? તમને જે જોઈએ તે લઈ જાઓ. અમે તો કહેતા નથી.

સિપાઈએને દયા આવી. તેઓ રાજાનો હુકમ માનવાની ના પાડી એકેજથે ચાલતા થયા.

(૨૪)

શયતાનની બાપડાની નિરાશાનો પાર રહ્યો નહિ. પણ તેનાથી સીધા તો બેસાયજ નહિ. એટલે તેણે નાણાવટીની દુકાન મૂરખરાજના રાજ્યમાં કાઢી. નાણાં વડે તેણે આ ત્રીજા બાધને અને તેની રૈયતને હરાવવાનો મનમાં ઘાટ ઘડ્યો.

તે રાજા પાસે ગયો અને કહ્યું: હું આપને ધણો લાભ કરી આપવા ધારું છું. હું તમારી રૈયતને ડહાપણુ શીખવીશ. હું તમારા રાજ્યમાં એક કોઠી સ્થાપવા માંગું છું.

રાજાએ કહ્યું: મારા રાજ્યમાં સુખેથી રહો, ને ઠીક લાગે તેમ કરો.

બીજે દિવસે નાણાવટીએ ચોકમાં માણસોને ભેગા કર્યાં, અને કહ્યું: તમે લોકો ઢોર પેઠે રહો છો. હું તમને માણસાઈ શીખવવા ઇચ્છું છું. તમે ઘર બાંધવામાં મને મદદ કરો. મારી

દેખરેખ તળે કામ કરો. હું તમને તમારી મહેનત બદલ સોનામહોરો આપીશ.

એમ કહી તેણે ચકચકતી મહોરો ખતાવી.

તે બેઠ લોકો અચંખો પામ્યા.

તેઓ તો માલનું સાટું કરતા. ખેડૂતો દાણા આપી કાપડીઆ પાસે કાપડ લે. મનુર બેઠતા હોય તો તેને પણ દાણો આપે. જેને જે બેઠ્યે તે પોતાનો માલ આપી બદલામાં લઈ આવે.

પણ આ ચકતાં તેમને રૂપાળાં લાગ્યાં. પોતાનો માલ આપી તેમણે તે લેવા માંડ્યાં.

નાણાવટીને લાગ્યું કે હવે દાવ સફળ થયો. મહોરો આપી માલ એકહાથ કરી હવે લોકોને પાયમાલ કરી શકારો.

પણ તેની ગણતરી ખોટી પડી. લોકો કંઈ નાણાં તરીકે મહોરો લેતા નહોતા. તેઓ તેને રમકડાં ગણતા અને બાળકોને રમવા આપતા. બધા બાળકોને પૂરતાં રમકડાં મળી રહ્યાં એટલે

તેઓ મહોર લેતા બંધ થઈ ગયા.

પણ નાણાવટીનો મહેલ તો હજુ અધુરો હતો. તેનો કાઠાર પણ ઉણો હતો. હવે તેણે પહેલાં કરતાં બમણી મહોરો આપવા માંડી.

તે છતાં મજુરોએ કામ પર આવવાની અને ખેડૂતોને દાણો દેવાની ના પાડી. ક્રોધ વેળા વળી મહોર બેઠાએ તો ખેડુતના છોકરાં થોડાં બેર આપી થોડી મહોર લઈ આવે. પણ સરવાળે નાણાવટી ભુખે મરવા લાગ્યા.

તે ઠેકઠેકાણે બમવા લાગ્યા, અને મહોરો સાટે અનાજ માગવા લાગ્યા. પણ સૌએ કહ્યું કે: અમારી પાસે રમકડાંની હવે ખોટ નથી. તું ભુખ્યો હોય, તો ઇશ્વરપ્રીત્યર્થે ખાવાનું બંધે લઈ જ.

પણ ઇશ્વરનું નામ બોલાય ત્યાં શયતાનથી તો ઉભાજ કેમ રહેવાય? તે તો ત્યાંથી તુરતજ નાસે. ઇશ્વરને નામે ખાવાનું તો તેનાથી લેવાયજ કેમ? એટલે ગુસ્સે થઈ તે ગાજી ઉઠ્યા; તમે

શયતાનની ફજેતી !

મૂરખરાજ]

[ગાંડીય

પેલા ભાઈ તો ખરાડા પાડયાજ કરે. આવતા જતા લોકો સાંભળે,
ઉંચે જુએ ને ન સમજે એટલે ચાલતા થાય.

લોકો જનવરથીયે યેવકુદ્દ છે. અકકલના ખારદાન છે. પૈસાથી આખી દુનિયા હું જીતું, પણ તમને તે પણ નથી જ્ઞેષતા.

લોકો કહે: અમે તારા પૈસાને શું કરીએ ? અમારે ક્યાં કરવેરા ભરવા પડે છે ?

આમ શયતાનભાઈ અનાજ વગર ભૂખે મરવા લાગ્યા.

(૨૫)

એટલે તે વાત લોકોએ રાજને કરી. રાજ કહે: આપણે તેને ભૂખે મરવા ન દેવો. બધાએ એકેક દિવસ એને ખવડાવવું.

શયતાન મજુરી તો કરે નહિ. મજુરી કરીને પેટ ભરવાની તેની દાનત નહિ. તેથી હવે લાચારીથી તેને લીખ કપ્પલવી પડી, અને વારા પ્રમાણે જમવા લાગ્યો. એક દહાડો વારા પ્રમાણે તે રાજજીને ત્યાં જમવા આવ્યો. મોંઘી રાંધતી હતી. તેમને ત્યાં માણસ ઘણા જમતા. પણ કેટલાક આજસુ લોકો કામ કર્યા વિના વહેલાં આવી

ખાઈ જતા, તેથી તે કંટાળી હતી. પછી તેણે નિયમ કર્યો કે જે માણસના હાથ પર કોદાળીના આંટણ ન દેખાય તેવાને પહેલા ન જમાડવા. મહેનતુ માણસો જમી જાય પછીજ તેમને ખાવાનું દેવું.

આજે મોંઘીએ તે પ્રમાણે શયતાનના હાથ જોયા. આંટણ તો તેને હાથે શાનાજ હોય ? તે મુંગી હતી એટલે તેણે ધશારે કહ્યું કે : તમને જમવાનું છેવટે મળશે. મજૂરો ખાઈ લેશે, પછી તમને જમાડીશું.

શયતાન શરમાયો ને ગુસ્સે પણ થયો : તમારો કાયદો આંધળો છે. બધાજ માણસોએ મહેનત કરવી જોઈએ એ તો અહિંજ તમારા રાજમાંજ જોયું. અકકલવાન માણસોને પણ મજૂરી કરવાની હોય ?

રાજજી કહે : તે તો કોણ જાણે. અહિં તો, બાઈ, બધું કામ હાથે અને પગે થાય છે.

શયતાને કહ્યું : તેનું કારણ એ છે કે, તમે

લોકો અકકલ વગરના છે. મગજશક્તિથી કેમ કામ કરવું તે હું તમને શીખવું. પછી તમને માલમ પડશે, કે હાથ પગ કરતાં મગજથી કામ કરવાનું ધણુંજ ફાયદાકારક છે.

રાજાજી અન્નયખી પામ્યા ને બોલ્યા: ત્યારે તો હું મૂરખો કહેવાઉં છું, તેમાં કંઈ બોલું નહિ.

શયતાને આગળ ચલાવ્યું: પણ એટલું યાદ રાખવું કે મગજથી કામ કરવું એ કંઈ સહેલું નથી. મારા હાથ પર આંટણું નથી તેથી તમે મને આળસુ માનો છો. પણ ખાતરીથી માનજો કે મગજનું કામ હાથ પગના કામ કરતાં સો-ગણું મુશ્કેલ છે. ને કેટલીક વાર તો મગજ ભમી જાય છે; અરે, જાણે તે ચીરાધજ જાય છે.

રાજાજી પાછા વિચારમાં પડ્યા, અને બોલ્યા: એમ છે ? તો પછી એટલી બધી તકલીફ લેવાની જરૂર શી ? મગજ ચીરાધ જાય એવું કામ શા માટે કરવું વાઝ ? એના કરતાં હાથ પગ વાપરવા

તેજ ઠીક નહિ ?

શયતાને કહ્યું: એ બધી તકલીફ હું તમારે સારૂ ઉઠાવું છું. તેમ ન કરું તો તમે સદાય મૂરખા રહો. તમારા જેવા મૂરખાઓને જ્ઞાન આપી ડાહ્યા કરવાની પરમાર્થી લોકોની ફરજ છે. મને મગજથી કામ કરતાં આવડે છે. તે તમને સૌને શીખવવા હું તૈયાર છું.

રાજજી વધારે વિચારમાં પડ્યા. પણ પછી બોલ્યા: ભલે બાઈ, શીખી મૂકેલું કામનું છે. અમને શીખવજો. હાથ પગ થાકશે ત્યારે મગજ વાપરીશું.

(૨૬)

શયતાને કબુલ કર્યું. રાજજીએ ઢોલ પીટાવ્યા કે એક ગૃહસ્થ લોકોને મગજ વડે કામ કરતાં શીખવનાર છે. જ્યારે તમારા હાથ પગ થાકે કે બાંજે ત્યારે મગજ વાપરજો. વળી મગજથી વધારે કામ થાય છે એમ પણ એ ગૃહસ્થ કહે છે.

ગામમાં એક મિનારો હતો. તેને એક ઉંચી

ને સીધી સીડી હતી. તે મિનારા પર શયતાનભાઈ ચઢ્યા.

લોકો તેને સાંભળવા આવ્યા. તેઓ ધારતા હતા કે શયતાન કંઈ કળા કરી ખતાવશે; પણ તેણે તો મોટેથી બાપણ કરવા માંડ્યું. લોકો અંગમહેનત વગર કેવી રીતે નભી શકે તે પર એણે વ્યાખ્યાન આપ્યું. પણ લોકોને કંઈ સમજ ન પડી. કંઈ ન સમજાયું એટલે તેઓ તો પોતપોતાને કામે વળગ્યા.

પેલા ભાઈ તો ખરાડા પાડ્યાજ કરે. આવતા જતા લોકો સાંભળે, ઉંચે જુએ, ને ન સમજે એટલે ચાલતા થાય. મિનારા પર કંઈ ખાવાનું હતું નહિ. લોકોએ ધાર્યું કે મગજ વતી એ પોતાનું ખાવાનું નિપજવી લેશે અને ખાવાનો ખંદોખસ્ત મગજના કામથી થઈ જશે. એટલે ખાવાનું પહોંચાડવાનું કોઈને ન સૂઝ્યું.

રાજાજીએ લોકોને પૂછાવ્યું: કેમ, પેલા ગૃહસ્થે મગજ વતી કામ કરતાં શીખવ્યું કે ?

લોકો બોલ્યા: ના જી, એ તો બોલબોલ કર્યા

કરે છે.

બોલતો બોલતો શયતાન થાક્યો. તે બૂખથી નબળો પડ્યો, ને લથડીયાં ખાવા લાગ્યો. દિવાલ સાથે તેનું માથું પછડાયું. આથી લોકોને લાગ્યું કે હવે તેણે મગજ વતી કામ કરવા માંડ્યું ખરું. તેમણે રાજાજીને તે વાતની ખબર આપી.

આ સાંભળી મૂરખરાજ મિનારા પાસે આવ્યો. તે પહોંચ્યો ત્યારે શયતાન છેક ઢીલો થઈ ગયો હતો. તેનું માથું પછડાઈ ગયું હતું. તે ઉતરવા ગયો. પણ પગમાં જોર નહિ, એટલે પગથીયે માથું પછાડતો નીચે પટકાયો.

રાજાજી બોલ્યા: ગૃહસ્થ કહેતો હતો તે વાત ખરી. કામ કરતાં કરતાં મગજ ચીરાઈ જાય છે એ એણે ખરું જ કરી બતાવ્યું. પણ હાથમાં આંટણ પડે તે આથી સારાં. આમ તો માથે ઘણાં ઢીમડાં થાય.

મૂરખે પાસે જઈ જોવા માંડ્યું કે કેટલું કામ થયું છે. તપાસ કરતાં તેનાથી બોલાઈ ગયું:

હું ધશ્વર, આણે તો કંઈજ કયું નથી.

આ શબ્દ તેના મ્હોંમાંથી નીકળતાંજ શય-
તાન પડ્યો હતો ત્યાં સમાઈ ગયો અને ત્યાં
એક ખાડોજ રહ્યો.

આથી મૂરખરાજને સમજ પડી ને તે
બોલ્યો: અહં ! આ તો પેલા ભાંગફોડીઆઓ
આવેલા, તેનો ખાપ જણાય છે !

આમ શયતાનનું કંઈ ચાલ્યું નહિ ને મૂરખરાજ
તો જેવો ને તેવો સુખી રહ્યો. શયતાનના ફાંસામાં
ફસાયેલા તેના બાઈઓ દુઃખી થઈ ગયા. તેમણે પણ
મૂરખના જેવી સાદી રહેણીકરણી પકડી. રાજ્યમાં
ઘણા સારા સારા માણસો ભેગા થયા. સર્વે આપ-
મહેનત અને સચ્ચાઈથી ગુજરાન કરી બાઈચારામાં
રહેવા લાગ્યા, અને ખાઈપીને મોજ કરી.

આંખે આવશે મહોર
વાર્તા કહીશું પહોર

પ્રત્યેક કુમારે વાંચવા લાયક

અ હાંડનો ભેદ

સાહસનાં શૂરાતનથી અરપૂર આ નવલકથા એકેએક જાણના પુસ્તકાલયમાં રાખવા લાયક છે. જુનાગઢના હાકતર પ્રતાપરાય અને તેના સોળતી બહાદુરસિંહ એક અબળ જેવો મંથ મેળવવા ચીન ગયા હતા અને ત્યાં જીવસટોસટનાં પરાક્રમે કરીને અત્યંત સંકટોમાંથી પસાર થઈને સફળતા મેળવી પાછા ફર્યા હતા. તેની કહાણી પ્રત્યેક જુવાનની નસે-નસમાં શૂરાતન અને જોમ ઉછળાવે તેવી છે. સૌરાષ્ટ્ર પત્રે આ પુસ્તક વાંચવાની ખાસ દરેક જુવાનને બલામથુ કરી છે. કેમકે એ એક નવીજ શૈલીની વાર્તા છે. ગુજરાતી ભાષામાં આટલાં સરળ નિર્દોષ અને પ્રેરક તત્વોવાળી નવલકથાઓ જૂજ હશે. ચીન દેશમાંના બૌદ્ધ મઠોની પાછળ કેવી રહસ્યમય ગુંથણી રહેલી છે, તેનું એમાં સાચેસાચું દિગ્દર્શન થાય છે.

પાકું પુકું, સોનેરી નામ, ચાર ચિત્રો અને મોટાંકદના ૩૦૦ પાનાંના પ્રમાણમાં કિંમત રૂપિયા સાડા ત્રણ રાખવામાં આવી છે. પોસ્ટેજ આઠ આના ભાગે છે. ભાગ બીજો કિંમત રૂપિયા બે. બંને ભાગ મંજુર થયા છે.

એ તેમજ અમારાં બીજાં તમામ પુસ્તકો તેમજ બાળસાહિત્યનાં પુણ્યો મુંબાઈના બધા બુકસેલરો ઉપરાંત વડોદરા, રાજકોટ, ભરૂચ, અમદાવાદ વગેરે સ્થળોના બુકસેલરો પણ વેચે છે. તથા બહીલરના રેલ્વે સ્ટેશન પરના સ્ટોલ પરથી પણ મળશે.

ગાંડીવ

સચિત્ર બાળવાર્ષિક

મધ પૂડો

આ

જે

જ

રસભરી કવિતાઓ.....

લાડકાવ્યો.....

પરીઓની વાતો.....

વિજ્ઞાનની રમુજો.....

નવી નવી રમતો.....

ઇતિહાસકથાઓ.....

પ્રેરક ચરિત્રો, સમસ્યાઓ

ક્રાયડા.....

અને.....

એવું બીજું ધાગું.....

વળી પાને પાને.....

ચિત્રો તો ખરાંજ.

૦-૧૨-૦

વ

સા

વો

ગાં ડી વ

ગાંડીવનાં બધાં ૪૪ બાળપુસ્તકો વસાવો.

